ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՒՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 30 ԱՊՐԻԼ 1866 — ԹԻՒ 778

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 30 ԱՊՐԻԼ

Գերմանիոյ քաղաքային գործոց շփոթութիւնները կըշարունակուին, և առանց պատերազմի՝ այսինքն բարեկամաբար լմըննալը յոյսը առայժմ շատ տկար կերևի։ Այսու ամենայնիւ բանախօսութիւնները անդադար 'ի գործ կըդրուին Բրուսիոյ և Աւստրիոյ կառավարութեանց մէջ ինչպէս նաև Գերմանիոյ երկրորդական տէրութեանց մէջ, առանց մինչև ցայսօր յաջող վախճան մի ունենալու 'ի լուծումն վէճին, որ կըտիրէ վերոյիշեալ գերմանական երկու մեծ տէրութեանց մէջ 'ի մասին Շլեզուի դքսութեց։

Մօտերս ձայն մի տարածուեցաւ նաև թէ Իտալիոյ կառավարութիւնը պատերազմական պատրաստութիւններ կըտեսնէ և միտք ունի Վենետիկի վերայ յարձակելու։ Այս ձայնը մեծ անհաւանութիւն պատճառեց կենդրաղդէտ անձանց վերայ. վասնզի Իտալիոյ այս ոտանալից ընթացքը ապացոյց մի կրնայ համարուիլ թէ Բրուսիոյ կառավարութեանը հետ յարձակողական և պաշտպանողական դաշնադրութիւն մի ըրած է։ Այսու ամենայնիւ Պէրլինէն գրուած նամակ մի կըհաստատէ թէ յիշեալ դաշնադրութեան կարծիքը բոլորովին անհիմն է. սակայն տարակոյս չկայ կըսէ, թէ Բրուսիոյ և Իտալիոյ կառավարութեանց մէջ համաձայնութիւն մի եղած պիտի ըլլայ, որուն նպատակն է նեղը ձգել Աւստրիոյ կառավարութիւնը. Պէրլինի կենդաղդէտ անձանց մէջ 'ի մասին Իտալիոյ զինուորական պատրաստութեանց, կըզրուցուի եղեր թէ, "Իտալիան շուտով հաւատայ թէ անպատճառ պատերազմ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ մէջ"։

Լրագիրներէն շատերն ալ սուտ կըհանեն Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները. և փարիզի Քոնսթիթիւսիօնել օրագիրը հետևեալ կերպիւ կըհերքէ այս ձայնը.

«Կրնամք ապացուցանել հաստատել թէ Իտալիան ո՛չ պատերազմական պատրաստութիւններ ըրաւ և ո՛չ տեղ մը զօրագնդեր կեդրոնացուց. և այս մասին իտալական կառավարութեան յայտարարութիւնները մեր ըսածը կապացուցանեն. նմանապէս ամեն մասնաւոր և պաշտօնական տեղեկութիւնները կըստուգեն այս բանը։ Նաբոլէոն կայսեր կառավարութիւնը քաղաքական երկու ընթացք չունի. ո՛չ մէկ կողմէն և ո՛չ միւս կողմէն հրաջակելի պատերազմի յօժարամտութիւնը. այլ կըփափաքի որ խաղաղութիւնը հաստատուն մնայ ամեն տեղ և իր արժանաւորութեան ու իրաւանց չափովը բոլոր հնարաւոր միջոցները 'ի գործ կըդնէ խաղաղութեան բարիքը պահպանելու Եւրոպայի մէջ»։

Որովհետև մէկ քանի օրագիրներ զրուցած էին թէ Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները, հաւանականաբար Գաղղիոյ կառավարութեան հաճութեամբը և գործակցութեամբը կըլլան, անոր համար է որ Քոնսթիթիւսիօնէլ լրագիրը կըհերքէ ո՛չ միայն յիշեալ լրագրաց այս կարծիքը այլև կը հաստատէ Նաբոլէոն կայսեր կառավարութեան խաղաղասիրական ջանքը։

Աւստրիոյ կառավարութիւնը՝ պաշտօնական նամակաւ մի որ 'ի 6–18 Ապրիլի, առաջարկեց Բրուսիոյ կառավարութեանը՝ որ ինքը պատրաստ է զինուորական պատրաստութիւնները ետ թողուլ և զօրաբանակները արձակել, եթէ Բրուսիան ալ կըհաճի միևնոյն ժամանակի մէջ նոյն ընթացքը բռնել։ Այս առաջարկութիւնը Բրուսիան սիրով ընդունեցաւ այն պայմանաւ որ նախ՝ Աւստրիան սկսի իր զօրաբանակները արձակել։ Կըհաստատեն վերջապէս թէ այս երկու տէրութեանց մէջ համաձայնութիւն մի եղած է իրենց զօրաբանակները արձակելու փոփոխակի; մինչև որ Ֆրանքֆորթի ազգային ժողովոյն մէջ քննուի և որոշուի գերմանական դաշնակցութեան նորոգութեան խնդիրը։ Իւ այս բանին վերայ խաղաղութեան յոյսերը թէպէտև քիչ մը աւելցան, սակայն յետոյ Իտալիոյ զինուորական պատրաստութեանց լուրերը տարածուելով, դարձեալ մօտաւոր պատերազմի մը երկիւղը նորոգուեցաւ հասարակութեան մէջ։

Զիարդ և իցէ, ըստ կարծեաց հեռատես և իմաստուն քաղաքագիտաց, Վիէննայի դահլիճը որև է կերպիւ պիտի համաձայնի Բրուսիոյ հետ որպէսզի պատերազմ չըլլայ. քանզի անհնարին է Աւստրիոյ տէրութեանը, որ մէկ կողմէն Բրուսիոյ և միւս կողմէն Իտալիոյ դէմ դնէ և յաջողի. անոր համար կըկարծուի թէ վերջապէս պիտի պարտաւորի բարեկամական կերպիւ լմընցնել այս ծանր վէճը։

Ի վերայ այսր ամենայնի Եւրոպիոյ մեծ և փոքրիկ տէրութիւնները, ոմանք քիչ և ոմանք շատ զգուշութեան միջոցները ձեռք կառնուն և զինուորական պատրաստութիւններ կընեն, որպէսզի եթէ Գերմանիոյ մէջ պատերազմի ծագելու ըլլայ, անպատրաստ չգտնուին. ինչու որ այս պատերազմը կրնայ խիստ ծանր հետևութիւններ ունենալ և տարածուիլ բոլոր Եւրոպիոյ մէջ, և այս վախն է որ մեծ անհանգստութիւն կըպատճառէ ամեն ազգաց մէջ, ու տէրութեանց պարտատոմսակաց գիները չափազանց կերպիւ իջեցուց և մեծամեծ վնասներ տուաւ և կուտայ առևտրական գործոց։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եգիպտոսի այժմեան փոխարքայ բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշային օրովը՝ յիշեալ երկրին բարօրութիւնը մեծապէս աւելցաւ. և այս բանին վրայօք գաղափար մի ստանալու համար, բաւական է Եգիպտոսի հետ եղած անգղիական առևտուրը աչքէ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԱԶԷԹԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Էս տարի, Մարտի 1ից մտադիր ենք հրատարակել Թիֆլիսումը «Վաճառական» անունով գազէթ, որի պրոգրամն տէրութենից հաստատվեցաւ էս ձևով՝

1) Կովկասին վերաբերած տէրութենի կարգադրութիւնները, եկեղեցական պաշտօնեաների և ատեանների ծառայութենի մասին տեղեկութիւններ, տորգի և փոդրաթների մասին յայտարարութիւններ։

2) Հայերի հասարակական կեանքը՝ ուսումնարանները, տղերանց և աղջկերանց կրթութիւնը, նոր գրքերը և գազէթները, թէատրները և ուրիշ հասարակութենին վերաբերած հարցերը։

3) Վաճառականութիւնը և արհեստը՝ Եւրոպայի, Ռուսաստանի և Պարսկաստանի առուտուրը, երկաթէ ճանապարհները, կուրսը, Թիֆլիսի առուտուրը և փողոցի մագազինները։

4) Մասնաւոր յայտարարութիւնները, որ կընդունվին թէ հայերէն և թէ ռուսերէն և վրացերէն լեզուով։

Էս պրոգրամի 1ին և 4դ մասերը բաց թողնելով, աւելորդ չենք համարում երկու խօսք ասել 2դ և 3դ մասերի վրայ, որոնք 'ի հարկէ մեր գազէթի հոգի տվող մասերն են։

Հասարակական մասն ասելով գլխաւորապէս հասկանում ենք Ա. մեր ուսումնարանները և կրթութիւնը և Բ. մեր գրականութիւնը։

Մեր ուսումնարանների մասին հաշիւ և համար տալի կ'աշխատենք բաց անել հայերի առաջ ուսումնարանների և կրթութենի նոր ուղղութիւնը։

Մեր գրականութիւն ասելով գլխաւորապէս Ռուսաստանի հայերի գրականութիւնն ենք հասկանում. թէպէտ ուշք ենք դարձնելու, երբ միայն մեր միջոցները ներեն, Ռուսաստանից դուրս էլած հայերի գրականութենին էլ։ Էստեղ գլխաւոր առարկան մեր լեզուն է, որ հիմի ամեն գրողի գրչի տակից ուրիշ ուրիշ է գալիս։ Մեր կարծիքը լեզուի մասին էն է, որ սա ոչ թէ պէտք է նոր հնարվի, չէ, այլ սա կայ և էլել է շատ վաղուց ժողովրդի բերանումը. հիմի հարկաւոր է միայն ուշադրութիւն դարձնել սրա վրայ և հարստացնել սրան մեր դասական բարբառների ձևով և բառերով։

Պարտաւորվում ենք հաշիւ տալ մեր գրքերի և գազէթների և ժուրնալների մասին էլ, աւելի ուշք դարձնելով դասական գրքերի վրայ։

Թէատրի և առհասարակ միւս հասարակութենին վերաբերած հարցերն էլ տեղ կունենան մեր գազէթումը։

Վաճառականութիւնը, որի անունով կոչվումէ մեր գազէթը, պէտք է լինի մեր գլխաւոր առարկան։ Մեր կարծիքով էս առարկան մեծ նշանակութիւն պէտք է ունենայ հայերիս համար, քանի որ մեզ ճանաչում են իբր վաճառականութենին ընդունակ ազգ և քանի որ ամեն լուսաւորած երկիրներումը օրինաւոր վաճառականութիւնն է համարվում ազգերի հարստութենի և բարօրութենի միջոց։ Էս նպատակով մենք էլ հիմի ընծայում ենք մեր գազէթը Հայ վաճառականներին։

Մենք պարտաւորվում ենք բաց անել ժողովրդի առջևը էն վաճառականութենի նշանակութիւնը, որ կայ հիմի լուսաւորած երկիրներումը։ Ցոյց կըտանք Եւրոպայի, Ամերիկայի և Ասիայի գլխաւոր տեղերի առուտուրի վիճակը և արհեստի արած հրաշքները։ Կովկասի բերքերի մասին և սրա գլխաւոր տեղերի առուտուրի վրայ էլ 'ի հարկէ դարձրած կ'ունենանք մեր ուշքը։

Մեր էս գործումը գլխաւորապէս աշխատակից ենք ունենալու Պ. Ա. Երիցեանցին։

Աւելորդ ենք համարում խօսել էս գլխից մեր գազէթի արժանաւորութիւնների մասին, որովհետև մեր կարծիքով մեր գործը պէտք է խօսի մեր փոխանակ տարուայ վերջին։

Մեր գազէթը կըդուրս գայ շաբաթը մէկ անգամ կիրակի օրերով, կէս թերթ, տարեկան գինը, քաղաքումս 3 մ. և օտար քաղաքներումը 4 մ.։ Բայց որովհետև մեր գազէթը պէտք է սկսվի Մարտից և մեր ժողովուրդը սովոր է տեսնել գազէթի սկսվիլը Յունվարից, էդտեր համար էլ էս տարի ստորագրութիւն ենք ընդունելու տասն ամսուայ համար, Մարտից մինչև գալ տարուայ Յունվարը, գին նշանակելով քաղաքիս համար 2 մ. 50 կոպ. իսկ դրսի քաղաքների համար 3 մանէթ։ Ստորագրվիլ էս գազէթին կարելի է Թիֆլիսումը Համբարձում Էնֆիաճեանցի մագազինումը, նմանապէս խմբագրողի մօտ, բայց օտար քաղաքացիները իրանց ցանկութիւնը մեր գազէթի ստանալու մասին կըյայտնեն մեզ էս հասցէով՝ Թիֆլիսի «Վաճառական» գազէթի խմբագրող Գ. տէր Աղէքսանդրեանցին։ Փոշտային միշտ յայտնի կըլինի մեր հասցէն։

Եւ որովհետև մէկ ոչինչ գումար է 2 և 3 մանէթը, բայց խմբագրութենի համար շատ դժուար է դրանց կտոր կտոր ժողովելը և դրա համար մարդիք ման ածելը և օտար քաղաքացիների հետ գրագրութիւն սարքելը, էդտեր համար խոնարհաբար խնդրում ենք որ ստորագրվողները շուտով հասցնեն մեզ փողերն էլ։ Օտար քաղաքացիներին չի ուղարկվիլ գազէթը մինչև չըստացվի նրանցից փողը։

1866 Յունվար 17

Խմբագրող և հրատարակիչ,
Գ. տէր Աղէքսանդրեանց։

անցնել : Յամին 1864 , Անգղիան 20 միլիոն լիրա սթէրլինի բամպակ ընկալաւ Եգիպտոսէն , և 'ի փոխարէն 7 միլիոնէն աւելի իւր արտադրութիւններէն տուաւ , ու 8 1/2 միլիոն լիրա սթէրլին պատրաստ դրամ յուղարկեց , եայլն : Իսկ 1865ին, Ամերիկայի պատերազմին դադարելուն պատճառաւը բամպակին գինը իջնելով, Անգղիա գացած այս ապրանքին գումարը՝ 2 1/2 միլիոն սթէրլին նուազագոյն եղաւ : Բայց 1866էն դարձեալ Եգիպտոսի բամպակին յուղարկումը իւր մեծ կարևորութիւնը ստացաւ :

Աւելորդ կըհամարիմք ցուցնելու թէ վերջին 5 ամաց մէջ, Եգիպտոսի հետ եղած Գաղղիոյ , Իտալիոյ և Գերմանիոյ առևտուրը մեծապէս աճեցաւ :

Իսկ Եգիպտոսի կառավարութեան գանձային վիճակը խիստ բարեյաջող է , ինչպէս կըտեսնուի հետևեալ հաշուեցուցակէն :

Պարտք ,

	Ֆրանք
Փոխառութիւն 1862 ամին , որ 30 տարուան մէջ պիտի վճարուի	60·000·000
Փոխառութիւն 1864 ամին , որ 15 տարուան մէջ պիտի վճարուի	125·000·000
Սայիտ փաշային՝ Սուէզի ջրանցքին ընկեր. ունեցած պարտուց մնացորդը	35·400·000
Նաբոլէոն կայսեր միջնորդական որոշմամբը՝ Սուէզի ընկերութեան վճարուելի 84 միլիոնին մնացորդը	72·000·000
Գանձային դրամատամսաց գումարը և կառավարութեան ընթացիկ հաշուոյ մնացորդը իբրև	50·000·000
Այս գումարին վերայ յաւելցնելու է 1866ին փոխառութիւնը , որ երաշխաւորեալ է՝ Աղէքսանդրիայէն Գահիրէ երթալու երկաթուղիով	75·000·000
Պարտք ընդամենայն ֆրանք	417·400·000
Այս պարտքէն պէտք է իջեցնել վասն 177·000 բաժնից ջրանցքին , որ եգիպտական կառավարութեանը կըվերաբերին , և որոց վերայ 400 ֆրանք վճարուած է իւրաքանչիւր բաժնին համար	70·800·000
Ուստի կըմնայ պարտք միայն ֆրանք	346·600·000

ԵԿԱՄՈՒՏՔ

Եգիպտոսի մուտքը , որ կըգոյանայ կալուածական տուրքերէ , մաքսի իրաւունքէ և երկաթուղեաց եկամուտէն , կըհասնի ընդամենայն 'ի գումար ֆրանքաց	130·000·000
Այս գումարէն իջեցնելու է Եգիպտոսի կառավարութեան ծախքը , 30·000 զինուորաց ծախքը , փոխարքային տարեկան թոշակը՝ (որ 15 միլիոն ֆրանք է) և փոխառութեանց տոկոսը , ընդամենայն	80·000·000
Տարին կաւելնայ ֆրանք	50·000 000

Ինչպէս կըտեսնուի , գանձային այս վիճակը շատ բարեյաջող է . վասնզի Եգիպտոսի կառավարութիւնը՝ եթէ արժան համարի , կրնայ այս աւելորդով եօթը տարուան մէջ հատուցանել իւր բոլոր պարտքը , և յետ այնորիկ տարուէ տարի 50 միլիոն ֆրանք աւելորդութեան գանձը պիտի մնայ :

Բայց կրնայ մէկը առարկել թէ , ինչու համար Եգիպտոսի կառավարութիւնը այս օրինակ յաջողութեան մէջ այսչափ փոխառութիւններ ըրաւ : Ի պատասխանի այս հարցման կըսեմք թէ , հանգուցեալ Սայիտ փաշան ծանր պարտք թողուցած էր իւր յաջորդին . այսինքն կառավարութեան գանձատունը զանազան պարտուց ներքև ըլլալէ 'ի զատ , 35 միլիոն 400·000 ֆրանք պարտք ըրած էր Սուէզի ջրանցքին ընկերութեանը՝ ինչպէս կըտեսնուի վերոյ հաշուեցուցակէն : Այլև Եգիպտոսի կառավարութիւնը բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշային ձեռքը անցնելէ 6 ամիս ետքը՝ ահագին խաշնամահ մի տիրեց յիշեալ երկրին մէջ . ուր այս տարափոխիկ ախտը կըջնջէր բոլոր եզանց ու կովուց հօտերը , ինչպէս նաև երկրագործութեան ծառայող ամեն անասունները : Ի ներկայութեան այս ծանր աղէտից . Եգիպտոսի կառավարութիւնը պարտաւորեցաւ օտար երկիրներէ անասուններ բերել տալ վասն աշխատութեանց երկրագործութեան և փոխադրութեան . նմանապէս պարտաւորեցաւ փոխ դրամ տալ երկրագործներուն և մշակութեան կերպին մէջ մեքենական նոր գործիքներ մուծանել , զորս մեծ ծախքով բերել տուաւ Անգղիայէն , Գաղղիայէն և Պէլճիգայէն :

Բաց յայսցանէ ստիպուեցաւ երկար պայմանաժամ շնորհել մշակութեան երկիրներ ունեցողներուն և ֆէլլահներուն վասն հատուցման վարձուց կալուածոց , ինչպէս նաև հարկաց վճարմանը համար :

Բարձրապատիւ փոխարքայն , որուն աշխարհաշէն տաղանդը և իմաստուն կենցաղագիտութիւնը յայտնի է ամենուն , մեծ խնամօք հոգ կըտանի այժմ Եգիպտոսի հասարակաց ճանապարհները շինել տալու և բարեկարգելու : Այս կարևոր մեծ գործոյն համար վարպետ ճարտարապետներ սահմանուած են՝ հարկաւոր եղած քննութիւնները ընելու . և քաջայոյս եմք թէ Սուէզի պարանոցին շինութիւնը լմննալէ յառաջ , Գահիրէ և Աղէքսանդրիան յիշեալ ջրանցքին երկու ծայրի բերաններուն հետ միաւորուած պիտի ըլլան , այսինքն Սուէզի և Փէլուզի նաւահանգստացը հետ :

ԱԶԳԱՅԻՆ

Հետևեալ նամակը՝ Կ. Պոլսոյ արժանապատիւ միսթր Բըրթիս անգղիացի քահանայն մատուցած է մեր ամենապատիւ սրբազան Պատրիարքին , 'ի կողմանէ Իսթէրն Չէրչ Ասոսիէշըն կոչուած ընկերութենէն , որ Արևելեան եկեղեցեաց հետ հաղորդակցութիւն հաստատելու համար՝ Անգղիոյ մէջ հիմնուած կրօնական պատուական միաբանութիւն մըն է :

Այս քրիստոնէավայել և եղբայրսիրական նամակը , զոր Մասիս լրագրէն առնելով մեր ընթերցողաց առջև կըդնեմք , բազում ուշադրութեան և սիրալիր ընդունելութեան արժանի է :

"Մեծապատիւ խմբագիր Մասիս լրագրոյ .

"Բարեհաճեցէք հետևեալ պատմութեան Ձեր պատուական լրագրին մէջ անկիւն մը շնորհել յօգուտ և 'ի տեղեկութիւն ընթերցողաց :

"Արևելեան եկեղեցիներուն համար Անգղիոյ մէջ հաստատուած (Իսթէրն Չէրչ Ասոսիէշըն) անուանեալ ընկերութիւնը՝ որ անգղիական եկեղեցւոյն բազմաթիւ անդամներէն կըբաղկանայ , Հայոց եկեղեցւոյ Կաթուղիկոսի մը Թրքահայ ընտրութեանը նկատմամբ 1866 Փետրվար 12 'ի Լոնտոն ըրած իր մէկ նիստին մէջ կատարած որոշմանց մէկ օրինակը

Ապտուլլահեան եղբարք 'ի Կ. Պօլիս :[1]

Ազգային յառաջադիմութիւնը մէկ տարր մը միայն չունի , անձուկ սահմանի մէջ բովանդակուած չէ . բարոյականի , գիտութեանց , դպրութիւններու և գեղարուեստից սահմանները իրենն են . և ասոնցմէ որուն մէջ ալ աշխատի , որուն մէջ քաջ հանդիսանայ , միշտ գովելի է և օգտակար : Երբոր ազգային մը ո՛ և իցէ յառաջադիմութեամբ յիշել տայ իր ազգին անունը օտարներու առջև , արժան է հրապարակաւ գովեստով մը խրախուսել այնպիսւոյն ազգասիրութիւնը . որովհետև ազգայնոց անտարբերութիւնը կրնայ շատ անգամ մարել ազգասիրաց եռանդը :

Ուրախ սրտիւ այս շնորհակալութեան պարտքը կըհատուցանենք օրագրիս միջոցաւ պատուական Ապտուլլահեան եղբարց Կ. Պօլսոյ , որ անխոնջ ջանիւք , ուշադիր յարատևութեամբ և հանճարեղ գործունէութեամբ՝ ետևէ եղան լուսանկարի . ամենևին չխնայելով ծախուց . արուեստին զարգացմանը փոյթ տարին , և քանի մը տարուան մէջ այնչափ յառաջացուցին արուեստին . որ պատուաւոր անուն մը ստացան իրենց և հասարակաց համարմունքը վարձատրեց իրենց աշխատութիւնը : Այսօրուան օրս կրնանք համարձակութեամբ ըսել , և ոչ ոք կարծեմ սուտ կըհանէ զմեզ , որ այս վերջին երկու տարիներուս մէջ մեծ կատարելութեան հասուցած են լուսանկարը , որչափ որ արուեստին հիմնական հանգամանքները կըներեն , և գուցէ Եւրոպայի լուսանկարի անուանի արուեստանոցներէն վար չեն մնար : Ազգերնուս մէջ առաջին անգամ այս արուեստին զարգացուցիչներն իրենք ըլլալով , ազգային յիշատակներու մէջ պէտք է համրուի բնաւ անուննին : Ապտուլլահեան եղբարց մեծ արդիւնքն ալ ան մեծ է , որ Եւրոպայէն հեռու ըլլալով և հետևաբար լուսանկարին ամենօրեայ կատարելագործութիւնը չտեսնելով և անմիջական հաղորդակցութիւն չունենալով միշտ Եւրոպայի բնալոյծներու և լուսանկարիչներու հետ , մեծապէս դժուարին էր իրենց՝ արուեստին մէջ յառաջացնել այդ արուեստը , նիւթական դժուարութիւնն ալ պակաս չէր . որովհետև ամէն պէտք եղած նիւթերը դրսէն բերել տալու բռնադատուած էին , որով աւելի թանկագին կելլէր իրենց :

Հաւասարապէս քաջ են դէմքի , շէնքերու և տեսարաններու . հիմա Կ. Պօլսոյ ամենէն աւելի յաճախեալն է իրենց արուեստանոցը , և ամեն օր բազմաթիւ Եւրոպայի օտարականներ ալ կուգան դէմքերնին լուսով հանել տալու : Իրենց պատկերներուն գլխաւոր յատկութիւնն է շուքերուն փափկութիւնը , որ ամենադժուարին մասն է . գոյնի անուշութիւնը , և դէմքերու պայծառութիւնն ու բնականութիւնը : 54 հարիւրորդամէտր լայնութեամբ և 62 հարիւրորդամէտր երկայնութեամբ ապակւոյ վրայ դէմքեր կըհանեն սքանչելի ճշդութեամբ : Եւրոպայի մէջ հազիւ երկու երեք լուսանկարիչներ կան , որ այդ մեծութեամբ կարենան հանել առանց բծի : Վեհափառ Սուլթանին Ապտիւլ Ազիզ Խանին կերպարանքը հանեցին այդ մեծութեամբ Նիկոմիդիոյ (Իզնիմիտու) պալատին մէջ . և անանկ հաճեցաւ Ինքնակալը , որ իր լուսանկարիչները անուանեց զիրենք , և հրամայեց որ Ապտուլլահեանց հանածը միայն ստացուի իր բնիկ դէմքը : Անպակաս են ուրիշ նշանաւոր անձինքներու ամենագեղեցիկ լուսանկարներ , ինչպէս Ապտիւլ—Քատըր իշխանինը , Ռիստորի Եւրոպայի անուանի դերասանուհւոյն , որ 1865ին ձմեռը 'ի Պօլիս եկած ըլլալով թատերական տեսարաններ տալու , այլևայլ դերով հանել տուաւ իր դէմքը Ապտուլլահեանց արուեստանոցը : Ունեցած բազմաթիւ ընտիր տեսարաններնուն մէջ շատ գեղեցիկ են Պօլսոյ ընդհանուր տեսքը՝ մեծադիր երկու պատկերով՝ բարձրէն տեսնուած . Իզմիր քաղաքին ընդհանուր տեսքը՝ ուր հիմա արուեստանոց մը հաստատեցին , հինգ եղբարցմէ երկուքը հոն փոխադրուելով . և Եփեսոսի աւերակները : Հիմա կըպատրաստեն ուրիշ նոր մեծադիր տեսք մը Կ. Պօլսոյ՝ չորս պատկերով , որ յուսացուի թէ այս գարնան ըմբռնեն և հրատարակելնին կըխոստանայ պատիւ ընել իրենց : Ունին նաև փոքրադիր ձևի հաւաքմունք մը արևելեան դէմքերու , գլեաններու և մանաւանդ ամեն ցեղ արուեստաւորներու , որ իրենց կերպ կերպ հագուստներովն ու արուեստներու կերպ կերպ գործիքներովը՝ շատ հաճոյական են և հետաքրքրական , և մանաւանդ Եւրոպայեցւոց շատ սիրելի , որ արևելեան սովորութեանց մեծապէս սիրող են :

Զարմանալի է Եւրոպայեցւոց ցուցուցած համարմունքն ու համակրութիւնը Ապտուլլահեան եղբարց վրայ , որոնք իրենց ամենօրեայ գովեստներովը կըհաստատեն մեր բառերուն ճշմարտութիւնը : Անգղիացիք հրապարակաւ ալ գովեստ մը տուին , որ արժանի է հոս յիշատակելու : Ի Կ. Պօլիս անգղիացւոց համար բացուելիք նոր ընթերցարանին քանի մը լուսանկար ընծայ ըրած էին Ապտուլլահեան եղբարք . ընթերցարանին բացման օրը հրաւիրուեցաւ հանդիսին Պ. Վիչէն Ապտուլլահեան , տեսուչ արուեստանոցին , հոն 'ի ներկայութեան Անգղիոյ նոր դեսպանին , լորտ Լայընսի , երկու բանախօսութեանց մէջ մասնաւոր գովեստով յիշատակուեցան Ապտուլլահեան եղբարք , և երրորդ բանախօսութիւն մըն ալ միայն իրենց գովեստովը շարադրուած էր : Ծափահարութեամբ ընդունուեցան հանդիսականներէն այս գովեստները , և դեսպանը ուրախակից եղաւ Պ. Վիչէնին :

Անտարակոյս ենք որ օրէ օր աւելի պիտի ճոխացնեն Ապտուլլահեան եղբարք իրենց տեսարաններուն հաւաքմունքը Կ. Պօլսոյ ամեն նշանաւոր տեղերուն , շէնքերուն ու դիրքերուն լուսանկարներովը :

Պ. Վիչէն շատ ճարտար է նաև 'ի մանրանկարի , և բաց 'ի ուրիշ դէմքերէ՝ երկու երեք անգամ վեհափառ Ինքնակալին մանրանկար դէմքը գծած է գովութեամբ :

Կըփակենք խօսքերնիս , վերջին անգամ մըն ալ յայտնելով մեր ուրախութիւնը՝ միանգամայն խրախոյս տալով իրենց ազգասիրութեանը , և կապահովցնենք զիրենք որ Ապտուլլահեան եղբարց անունը լուսանկարի հետ մեկտեղ միշտ պիտի յիշուի գովեստով մեր ազգին մէջ :

[1] Բազմավէպէն առնելով յօժարամիտ կըհրատարակեմք այս յօդուածը , որ մեծարգոյ Ապտուլլահեան եղբարց արուեստական ճարտարութիւնը եւ յաջողակութիւնը կընկարագրէ 'ի պատիւ ազգիս :

Հայոց Պատրիարքարանի Կրօնական ժողովոյն ներկայացուելու համար ինձ յանձնուած ըլլալով, շնորհիւ հայազգի բարեկամի մը պատիւ ունեցայ, յանուն յանձնաժողովոյ վերոյիշեալ ընկերութեան, ներկայացնել Հայոց սրբազան Պատրիարքին անցեալ հինգշաբթի օր Ապրիլ 19 ըստ նոր տումարի։

"Ն. Սրբազնութիւնը մեծաւ պատուամեծարութեամբ ընդունեց զիս և խոստացաւ որ ընկերութեան գիրը Կրօն. ժողովոյն հաղորդէ որուն նախագահն է ինք. նա և յանձնառու եղաւ որ Կրօն. ժողովոյն պատշաճ գտած պատասխանն ալ ինձ ղրկէ, որպէսզի ես ալ վերոյիշեալ ընկերութեան հաղորդեմ զայն"։

"Ահաւասիկ Նորին Սրբազնութեան ներկայացուած գրոյն պատճէնը,

"Եպիսկոպոսաց, երիցանց, 'ի սարկաւագաց և յայլոց եղբարց յանդամոց Անգղիական ընկերութե որ յաղագս աճման սիրոյ և միաբանութեան 'ի մէջ Արևելեան և անգղիական եկեղեցեաց, Հայոց եկեղեցւոյ սուրբ ժողովոյն 'ի Կ. Պօլիս, ողջոյն։

"Գերապատիւ և սիրելի եղբարք մեր 'ի Տէր, իբրև լուր եհաս առ մեզ թէ ազգ Հայոց հանդերձեալ է ընտրել զմի ոմն Կաթուղիկոս սրբոյ Էջմիածնայ 'ի տեղի վեհափառ Կաթուղիկոսի Մատթէոսի Առաջնոյ որ սակաւ ինչ յառաջ հանգեաւ 'ի տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, հաճոյ թուեցաւ մեզ սատանոր ժողովելոցս գրել առ ձեզ և ձեօք ևս ծանուցանել համօրէն Հայ ժողովրդեան թէ որպէս մասնակից լինելոց եմք հանդերձեալ ճգանց ձերոց որ վասն ընտրութեան ուրումն արժանաւոր յաջորդի յիշեալ աթոռոյն ձերդ եկեղեցւոյ, մանաւանդ 'ի ժամանակիս յայսմիկ յորում գործառնութիւնք սակս միաբանութեան Լուսաւորչական եկեղեցւոյ ընդ այլոց Արևելեան ուղղափառ եկեղեցեաց սկսեալ են վերանորոգիլ։

"Աստի աղաչեմք զձեզ յարգանոք, ով գերապատիւ Հարք և Վարդապետք, զեկուցանել մեզ զժամանակ և զօր յառաջիկայ ընտրութեան արժանաւոր յաջորդի միոյ յաթոռ սրբոյ Լուսաւորչին, զի աղօթիւք և հայցուածովք մերովք խնդրեսցուք 'ի Հօրէն Լուսոյ որ տուիչ և պարգևիչ է ամենայն կատարեալ տրոց և շնորհաց. ուղղել և առաջնորդել զմիտս սրբոց Հարցդ և այլոց' որոց յանձն արարեալ իցէ ընտրութիւն նորոյ Կաթուղիկոսի 'ի խորհել, ընտրել և հաստատել ուղղութեամբ և ճշմարտութեամբ։ Քանզի և մեք ջերմեռանդ սրտիւ և թախանձանօք աղաչեմք զՀայր մեր երկնաւոր շնորհել Կաթուղիկոսի նորոյ' զբազմառատ շնորհս իւր և զպարգևս առնելով զնա արժանաւոր յաջորդ նախորդին իւրոյ յաթոռ սրբոյ Լուսաւորչի։ Նա և խնդրեմք, եղբարք մեր սիրելիք, զի հաճեսցէ նա 'ի հաստատութիւն հոգևոր յաջողութեան, լցի օգնութեն ազգին Հայոց, և ձեռնտու յառաջադիմութեան միաբանութեան ամենայն Քրիստոնէական եկեղեցեաց։

"Այսուհետև, եղբարք, ողջ լերուք, և մի ինչ հոգայք, այլ ամենայն աղօթիւք և խնդրուածովք, գոհութեամբ խնդրուածք ձեր յայտնի լիցին առ Աստուած, և խաղաղութիւնն Աստուծոյ' որ 'ի վեր է քան զամենայն միտս' պահեսցէ զսիրտս ձեր և զմիտս 'ի Քրիստոս Յիսուս. ամեն"։

"Ենթադրած եմ որ ձեր ընթերցողները կրթական քին Արևելեան եկեղեցեաց բարեկամներէ կազմուած յիշեալ ընկերութեան ինչ ըլլալը և անոր նպատակները գիտնալ. ուստի 1864 Ապրիլ 12 'ին Լոնտոն գումարուած ընդհանուր ժողովոյ մը մէջ ընդունուած կէտերը հոս կընծայանեմք, զորս կարդալով լաւ ևս պիտի հասկնան։

"Ա. Ծանուցանել Անգղիոյ հասարակութեան' Արևելեան Քրիստոնէից վիճակն ու գրութիւնը, և Անգղիոյ մէջ հասարակաց կարծեաց ազդեցութեան միջոցաւ նոցա վիճակը սակաւ առ սակաւ լաւացնել։

"Բ. Անգղիական եկեղեցւոյ վարդապետութիւններն ու սկզբունքը մեր Արևելեան Քրիստոնեայ եղբարց ծանուցանել։

"Գ. Թէ' օրթոտոքս եկեղեցւոյն հետ միաբանութիւն և թէ' Արևելեան նախնի միւս ուղղափառ եկեղեցեաց հետ բարեկամական հաղորդակցութիւն հաստատելու համար՝ Աստուծոյ նախախնամութենէն մեզի ընծայուելիք պատեհութիւններէն օգուտ քաղել։

"Դ. Օրթոտոքս եկեղեցւոյ արքեպիսկոպոսաց՝ իրենց ոչխարաց հոգևոր երջանկութեան և բարեկրթութեան յառաջադիմութեանը համար ունեցած ջանքերուն ըստ կարողութեան օգնել։

"Յուսանք 'ի սրտէ թէ Հայոց Կրօնական ժողովոյ յարգապատիւ անդամք պիտի յայտնեն իրենց տալիք պատասխանին մէջ թէ իրենք ալ անոնց այս Քրիստոնէական բարեսրտութեան յարգը կըճանչնան, որոնք ինչպէս իրենց ալ հրամայուած է սուրբ Գիրքէն թէ "Եղբայրսիրութիւն սիրեցէք"։ Ա. Պետրոս. Բ. 17, ըստ մրբազան պատգամին Քրիստոսի թէ' "Պատուիրան տամ ձեզ զի սիրեցէք զմիմեանս". և թէ' "Յայսմ գիտասցեն ամենեքեան, եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրեցէք զմիմեանս"։ Յովհ. ԺԳ։

"Մնամ ձեզ ամենախոնարհ ծառայ

Կ. Պօլիս
24 Ապրիլ
1866։

Զ. Ճ. ԲԸՐԹԻՍ
քահանայ Անգղիական
եկեղեցւոյ։

—Ինչպէս լրագրոյս նախընթաց թուովը խոստացեր էինք, ահա այսօր ներկայ թուոյս Յաւելուածին մէջ կըհրատարակեմք Թիֆլիսու ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ անուն նորահաստատ լրագրոյն յայտարարութիւնը։ Միանգամայն կըծանուցանեմք թէ յիշեալ մայրաքաղաքին մէջ Հայկական Ակումբ անուամբ նոր ամսաթերթ մի ևս սկսեր է հրատարակուիլ. որուն վրայօք Մեղու լրագիրը խոհական խորհրդածութիւններ կընէ։

Ընդհանրապէս կըզրուցուի, թէ ազգի մը մէջ լրագրոց և ուրիշ տեսակ պարբերական թերթերու շատութիւնը՝ նոյն ազգին յառաջադիմութեանը և լուսաւորութեանը ապացոյց մըն է։ Չեմք գիտեր թէ այս զրուցուածը հիմնաւոր կրնայ համարուիլ մեր ազգին համար ալ. ուր կըտեսնեմք թէ օր ըստ օրէ լրագրոց և ամսաթերթերու թիւը կաւելնայ, թէև շատ քիչ ժամանակ կըտևեն։

Անգլիոյ փոխարքային արտաքին գործոց տեսուչ վսեմափայլ Նուպար փաշան. որուն փարիզ երթալը ծանուցինք 'ի ժամանակին, ներկայ ամսոյս 16—28ին պատիւ ունեցեր է Գաղղիոյ ծղոստափառ կայսեր ներկայանալու. յորմէ բազում մարդասիրութեամբ ընդունուեր է։ Կըհաստատեն թէ Նորին կայսերական Վեհափառութիւնը բարեհաճեր է մէկ ժամու չափ խօսակցելու յիշեալ հոյակապ փաշային հետ։

Կալկաթայէն Ապրիլի 2 ամսաթուով ըստ նոր տումարի' կըգրեն մեզ.

«Ի Նորջուղայոյ թղթևանց պատմի, զի վեհափառ Թագաւորն Պարսից Սարթիփական պատուանշանաւ մեծարեալ է գերապատիւ տէր Մովսէս սրբազան առաջնորդն Ջուղայու վանից։ Յուսամք թէ, որպէս հինն Մովսէս զօրագլուխ և հովիւն Իսրայէլեան տոհմին' անցոյց զժողովուրդն յԵգիպտական նեղութենէ 'ի վիճակ քաղցր և անդորր, նոյնպէս և նորս Մովսէս, զօրապետ և հովիւ բարի, հանցէ զհօտ իւր և զժողովուրդն 'ի խստութենէ Պարսից յանգ 'ի խաղաղաւէտ կեանս"։

—Դարձեալ նոյն մայրաքաղաքէն կըգրեն մեզ.

«Սուրբ Յովհաննու եկեղեցին Չինչրա, որ 'ի քանի ամաց հետէ, մանաւանդ յերեսաց անցեալ ամի աշնան փոթորկին քայքայեալ և հոյակապ գմբէթ զանգակատան արատաւորեալ էր, 'ի նորումս հոգաբարձութեամբ արժա. պարոն Զօրաբ Մ. Մանուկեան եկեղեցպանի նորոգեցան, ընդ որ և բնակութիւն քահանային։ Աստ միայն պարծանք է ազգիս' եկեղեցին. ուր քահանայն իբրև հովիւ, և ժամկոչն իբրև հօտ կառավարեն։ Տէր այց արասցէ փեռեկտեցեալ ժողովրդեանս, և վարձատրեսցէ զպատճառ վերանորոգման. ընդ որ և խնամարկ...

Թերեւ հանճեյուկը, կամ փուաբանալիք յուղարկեալ 'ի Հնդկաստանէ հանգերձ լուսաբանութեամբ։

1—Ով էր կենդանին' մարդ իսկ յայս կենին;
ի չորից մի մասն' հնչմանող անձին,
երևեք կատարել տայր քահանային,
պաշտօն մեռելոյ' թաղեալ մին մասին։
2—Ո՞ր էր որ եսես' զոր ինչ ոչ եսես
ի կեանս իւր հանդէն' զոր արդ դու կարծես։
ձայն' լուր ականջաց կիրարկեալ պատկեր,
հիացեալ տեսիլ հրաշալի լապտեր։
3—Տարր երկնային ինձ 'ի պար ճանէ,
չիք որ հաւասար արշաւող ըստ իս
կեանք եմ և կեանք տամ' որ իբև թռչէ
'ի գողոց հինից ապատեմ զոգիս։
4—Ծնունդ եմ անծին' մեր հօրագնդի,
վաճառական եմ ասանց գրամի
տամ նաև առնում բիւր գիւր վաճառս,
բչուեմարանեմ յանկիւթ մթերի։
5—Մինչ չես փորձեալ զծանրութիւն
թեթև ձեռօք բառնալ ցանկաս.
երբ հակիցիս նոյն ցանկութեան,
եղուկ և վայ զլխոյդ կարգաս։
6—Դաշտ եմ լայնարձակ' երկիր արգաւանդ,
լինիմ անբերրի' թէ չունիցիմ մարդ։
եղէգն ինձ լծորդ' սերմանք արջնաթոյր,
ողող մտաւոր ինձ յարուցիչ զարդ։
7—Դառն է ըստ նիւթոյն' այլ յոյժ քաղցր 'ի տես;
զաւաճան անդորդ միշտ փայփայող հեզ.
ախորժ 'ի ճաշակն' բայց դառն 'ի փախելն,
զի՞նչ է լուծ իմից ասա թէ գիտես։
8—Մին եմ հանրիկ տասնեակ բնով,
հազար անուրբ ծնանիմ ծոցով.
ոմանց 'ի կեանս' ոմանց 'ի մահ,
առիթ լինիմ երկեակ նիւթով։
9—Որակօք դառն եմ' բայց պէտք չառ ունիմ,
առ ում հօւպ լինիմ' թափուր չանցանիմ.
զգաստից միշտ կեանք' յիմարաց իսկ մահ.
չորս կողմ աշխարհի ուականս միշտ լարեմ։
10—Մին եմ ըստ սեռի' ունիմ հազար հատ,
մահ իմոյ ձեռին' սափ անընդհատ.
'ի Նեքրուսս աճումն' իւղ սնունդ կենի,
յարտաքուստ զմահ' հիւթով պծգալի։
11—Ասա ով մեկնիչ' թէ ո՞ր այն հատիկ,
որ եա քեզ միոյն հաղորդապատիկ.
'ի բուսոց սափ և ոչ յայլ կրոց,
չասես մանանէխ' տոչորիչ քմաց։
12—Զերթ զարեգակն և զարուսեակ,
ջերմ և խոնաւ ես փայլէի.
իսկ արդ նսեմ ամեն զունակ,
չու անդարձից ինձ մերձ զնի։
13—Յիմարաց թեքանիմ որպէս հասեալ գէշ,
յիմաստնոց սիրիմ որպէս անդամանդ.
բարձր նմենի ծառ եմ գեղուղէշ,
'ի յատակս ծովու ունիմ ինձ յարգանդ։
14—Մին եմ եթէ կեամ' հայր ու մայր չունիմ,
դարձեալ զամ յաշխարհ երբոր մեռանիմ.
իսկ ըստ ծագման եղծն այն լերկ և լղծ,
եթէ հաւաստս երբէք քուն չունիմ։
15—Ոտ չունիմ գնամ, թև չունիմ թռչիմ,
աշխարհ ամենայն գեղարդեամբս չափեմ.
անզօր թագաւոր, բայց հզօր արքայ,
երբ զրահաւորիմ' ինձ յաղթող չկայ։
16—Երևանալէմ գէջ հայելի.
երկատասան զամիւք պնդեալ.
մերթ ցոլանայ մերթ խաւարի,
մերթ փոքր ոգին վեհանձն եղեալ։
17—Մինչ քեզ հետ հաշտ եմ պարծանօք անցիր,
երբոր խռովիմ անշուշտ մեռանիս.
ընդ իս սիրով լեր մինչ սիրեմ զքեզ,
եթէ կեանք երկար ունիլ հաւանիս։

1—Փերեզանկն Պետրոս, որ 'ի հատանիլ 2' ոտիցն թաղեալ 'ի գերեզմանի, յաւուրս մեռելոց ածեր զքահանայն 'ի պաշտօն մեռեալ մասին մարմնոյ։
2—Գաւս մեր այս զարմանատեղծ' որ 'ի բնաւստ չեր տեսեալ զոր այժմ տեսանէ։
3—Երկվար կամ ձի։
4—Գրաւոր իմաստութիւն կամ փիլիսոփայ հզօր։
5—Մահ եւ օրհաս որ բերեւ իմն թուի խնդրողաց. այլ 'ի պաշարիլն սարսին։
6—Թուղթ յոյր վերայ գրի գիր.
7—Աշխարհս կամ ունայնութիւն կենիս։
8—Մեկոն' կամ խաշխաշ։
9—Մեկոնիոն' կամ աֆիոն։
10—Նոյն մեկոն' եւ մեկոնիոն։
11—Նոյն ինքն է մեկոն' կամ խաշխաշ։
12—Ջահեկութիւն եւ ծերութիւն։
13—Իմաստութիւն կամ հանճար։
14—Առաապելեալ փիւնիկ հաւն։
15—Բուռն հողմ, կամ քամի։
16—Լուսինն։
17—Հոգին եւ մարմին։

կուսյն անկեալ թեմին, բարեխօսութեամբ նորին սուրբ Յովհաննու Մկրտչի":

—Սինկափուրէն Ապրիլի 2 թուականաւ ըստ նոր տումարի՝ կըծանուցանեն մեզ, թէ Կ. Պոլսոյ Խասգիւղի արժ. տէր Ներսէս քահանային որդին պարոն Պօղոսն, ժամանակ մի յիշեալ կղզին մնալէ ետև, Մարտի 17–29ին Լայթնինգ շոգենաւով մեկներ է անկէց Զինաստան երթալու: Պարոն Պօղոսն ողջ և առողջ է եղեր անձամբ և քանի մի նամակներ գրեր է իւր ծնողացը, բայց չգիտեր եղեր թէ արդեօք տէր հայրը ընդունե՞ր է զանոնք:

—Կալկաթայէն հետևեալ ցաւալի լուրը կուտան.

«Անագորոյն ախտն մաղձայոյզ (քօլէռա), որ յերկուտասան ամիս տարւոյ ներգործէ վնասակարութիւն և զօրանայ յաւէտ 'ի գարնան և յաշնան եղանակս, սկսեալ է այժմէն սրել զժանիս 'ի մահացուն. որպէս յայսմ ժողովրդեան որսաց 'ի մերոց զերկուս երիտասարդս. իսկ յերկրականաց անյանեն բազումք":

Պէյօղլուի քարոզիչ գերապատիւ տէր Խորէն վարդապետը՝ ամսոյս 10ին կիրակի օրը սրբազան Պատրիարքին կողմանէ այցելութեան գացեր է Կոստանդնուպոլսոյ Ռուսաց վսեմափայլ դեսպանին 'ի խնդակցութիւն ազատութեան Ռուսաց օգոստափառ կայսեր: Նորին Վսեմութիւնը մեծապէս շնորհակալ է եղեր Հայոց ազգին կողմանէ եղած այս այցելութեանը համար:

Յայտնի է թէ Կ. Պոլսոյ Յունաց ամենապատիւ Պատրիարքն ևս միևնոյն պատճառաւ այցելութեան գացած էր յիշեալ դեսպանին:

—Կիլիկիա լրագրոյն մէջ հետևեալը կըկարդամք.

Սամաթիոյ հրդեհին երեսէն մեր ազգայնոց կրած ծանր աղէտքը սրբազան Պատրիարք Հօր կողմանէ արտաքին գործոց բարձրապատիւ պաշտօնէին յիշուած և օգնութիւն խնդրուած ըլլալով, Ն. Բարձրութիւնը խոստացեր է հիկիզելոց համար արդէն եղած հանգանակութեան գումարէն Սամաթիոյ աղքատ հրկիզելոց համար ալ 200.000 ղրուշէն աւելի գումար մը բաժին հանել:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 30 Ապրիլ:

Բարձրապատիւ տեարք Ֆուատ փաշան և Ալի փաշան, և առհասարակ տէրութեան գլխաւոր պաշտօնատարները բազում յարգանօք և սիրով ընդունեցան Իզմիրի ընդհանուր կառավարիչ վսեմափայլ Ռաշիտ փաշան. որուն կենցաղագիտական տաղանդը, քաջարութիւնը և լուսաւորեալ միտքը յայտնի եղած ամեն պարագայից մէջ և ամեն գլխաւոր պաշտօններու մէջ զորս յանձնեց նմա օգոստափառ Սուլթանը. և այս պաշտօններուն մէջ մեծամեծ ծառայութիւններ մատոյց կայսերական կառավարութեանը. որ այժմ կերևի թէ կուզէ վարձատրել զՆորին Վսեմութիւնը՝ ընդհանուր կառավարիչ կարգելով զնա Անատոլուի վիլայէթին. որուն հաստատութիւնը արդէն որոշուած է:

—Կայսերական հրովարտակաւ, բարձրապատիւ Մէհէմմէտ Րիւշտի փաշան՝ Արդարութեան բարձրագոյն ատեանին նախագահ կարգուեր է,

—Օգոստափառ Սուլթանը հաճեցաւ ակնածելի ու գեղեցիկ առիւ մի քթախոտի յուղարկել Իզմիրի Գաղղիոյ ընդհանուր հիւպատոս Պէնթիվօլիօ կոմսին՝ 'ի վարձատրութիւն անոր ամենանուէր ծառայութեանը զոր անցեալ տարի քօլէռային՝ մասամբ բոլոր հասարակութեան...

—Ամսոյս 21ին հինգշաբթի օրը Կ. Պոլսոյ Տէմիր–Գաբու թաղը հրդեհ մի պատահեր է. որ հովուն բռնութենէն շատ մը տարածուելով՝ մեծամեծ վնասներ պատճառեր է: Բարձրապատիւ տեարք Ֆուատ փաշային, Քեամիլ փաշային և Ալիրզա Մուսթաֆա փաշային ընդարձակ ու գեղեցիկ պալատները հրոյ ճարակ եղեր են՝ անոնց մէջ գտնուած կահկարասեաց մեծ մասամբը:

—Աղէքսանդրիայէն կըգրեն, թէ Եգիպտոսի փոխարքայ բարձրապատիւ Իսմայիլ փաշան՝ Զարայիկ և Մասրի կոչուած պատերազմական նաւաշէն շոգենաւով և ընկերութեամբ իւր ընտանեաց՝ ամսոյս 17ին ճամբայ ելեր Կոստանդնուպոլիս երթալու:

Նորին Բարձրութիւնը ամսոյս 20ին հասեր է Պոլիս և նոյն օրը պատիւ ունեցեր է օգոստափառ Սուլթանին ներկայանալու. յորմէ մարդասիրութեամբ ընդունուեր է:

—Իզմիրի Մեսրոպեան և Հռիփսիմեանց վարժարանները, բարեկարգութեամբ կըկառավարուին տեսչութեամբ և (ըստ մասին) դասատուութեամբ արժանայարգ ազա Սուքիաս Ոսկան գիտնական երիտասարդին. որ ինչպէս յայտնի է, Ռուսիաստէր ընկերութեան խորհրդոյն ատենապետն է, և անոր գործակցութեամբը ամեն հնարաւոր ջանք 'ի գործ կըդնէ աշակերտաց ուսումնական և բարոյական յառաջադիմութեանը:

—Զմիւռնացի Հայ երիտասարդ մի, որ Ռուսաստան աւստրիական շոգենաւը մտած էր Իզմիր գալու համար ճանապարհին խելագարութեան ախտէ բռնուելով ինքզինքը ծովը նետեր է: Եւ թէպէտ նաւավարին հոգատարութեամբը ծովէն կենդանի հաներ են, բայց մէկ ժամէն մեռեր է: Այս զթագոյն դէպքը Իզմիրի մօտ պատահած ըլլալով, յիշեալ խեղճին դիակը քաղաքս բերուեցաւ և 'ի հող ամփոփեցաւ հոգևոր պաշտօնիւ:

—Փարիզէն Մայիսի 7 թուականաւ ըստ նոր տումարի՝ յուղարկուած հեռագիր մի կըծանուցանէ, թէ Գաղղիոյ ազգային երեսփոխանական ժողովոյն մէջ մօսիւ Թիէռ պաշտօնէական խմբոյս, թէ Իտալիան եթէ պատերազմ հրատարակելու ըլլայ Աւստրիոյ դէմ, Գաղղիան ամենևին մասնակից պիտի չըլլայ, այլ թող տալու է որ մինակ կռուի, և պատերազմին հետևութեանց պատասխանատուութիւնը անոր վերայ պիտի ձգէ:

ՄԱՀԱԳՈՅԺ

Մեծապատիւ Մարտոտօֆ Աբրահամ աղան, որ ժամանակէ մը 'ի վեր վտանգաւոր հիւանդութեամբ մի տկարացեալ էր, երէկ երեկոյին իւր մահկանացուն կնքեց 'ի հասակի 70 ամաց, սև սուգ և տխրութեան մէջ ձգելով իւր բազմաթիւ գերդաստանը: Այս կորուստը թէպէտ ցաւալի, բայց լուսահոգին այնպիսի ազնիւ ու բարեկիրթ վաստակներ կըթողու, որ իւր անուան յիշատակը անջնջելի պիտի մնայ և պիտի փառաւորուի ևս քան զևս: Ասիկա բաւական մխիթարութիւն մըն է, կարծեմք, հանգուցելոյն ընտանեաց արտասուքը դադրեցնելու համար: Վախճանելոյն յուղարկաւորութեան և թաղման հանդէսը այսօր կատարեցաւ հոգևոր փառօք և խուռն բազմութեամբ:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Զուարճութեան ճանապարհորդութիւն:

Իմաց կըտրուի հասարակութեան թէ Մայիսի 13–25ին ուրբաթ օրը ԹԵՍԻՍ կոչուած օսմանեան գեղեցիկ և արագընթաց շոգենաւը, որուն հրամանատարը Տօպրիլովիչ նաւապետն է, պիտի մեկնի Իզմիրէն զուարճութեան ճանապարհորդութիւն մի ընելու համար մինչև 'ի Կ. Պոլիս. ուսկից պիտի վերադառնայ հետևեալ չորեքշաբթի օրը: Շոգենաւուն մէջ երաժշտք (մուզիքա) պիտի ըլլայ թէ՛ երթալու և թէ՛ վերադառնալու ժամանակը:

Իզմիրէն պիտի մեկնի Մայիսի 13–25ին ուրբաթ օրը ճիշդ կէսօրին: Կ. Պոլիս պիտի հասնի հետևեալ շաբաթ օրը կէսօրէն առաջ:

Կոստանդնուպոլսէն պիտի մեկնի Մայիսի 17–29ին երեքշաբթի օրը ճիշդ կէսօրին: Իզմիր պիտի հասնի հետևեալ չորեքշաբթի օրը կէսօրէն յառաջ:

Ճանապարհորդները արտօնութիւն պիտի ունենան շոգենաւուն մէջ ընել իրենց ճաշը և այնտեղ ննջել, որչափ ժամանակ որ Կ. Պոլիս պիտի մնան:

Երթևգալու տոմսակը չորս օսմանեան լիրա է, և մինչև մէկ ամիս ընդունելի պիտի ըլլայ:

Անոնք որ այս զուարճութեան ճանապարհորդութիւնը ընել կուզեն, կըհրաւիրուին ներկայանալ Ֆէվայիտի օսմանեան գործակալութեան գրասենեակը, որ Սինանօղլու խանն է:

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԻԶՄԻՐԷՆ ՂԱՍԱԲԱ ԵՐԹԱԼՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՅՆ

Բաժնորդագրութեան (ապօնըման) տոմսակներ առաջին կարգի, սկսեալ Մայիսի 1էն 1866.

Ի մէջ Իզմիրի եւ Պուռնովայի,

Նմանապէս 'ի մէջ Իզմիրի եւ Քօրտէլիոյի:

ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ

	12 ամիս	6 ամիս	3 ամիս	1 ամիս
Օսմանեան լիրա	18	10	5 1/2	2

Այս տոմսակները պիտի յանձնուին գործառնութեանց ընդհանուր Վերակացուին գրասենեակէն Պասմախանէի կայարանը. բայց բաժանորդ գրուողները պէտք է որ անձամբ ներկայանան յիշեալ տոմսակները առնելու համար:

Բաժանորդագրութիւնները կըսկսին ամեն ամսոյ առջի օրէն. սակայն պէտք է որ տոմսակները զնեն երկու օր առաջ ուզուին: 2

Ռէֆիքայէ սօքաղը [illegible] (…) · [illegible]

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՕՈՒԷՅԻ

ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Մարդոյս ջղային դրութեան (սիսթէմ) շատ յոգնած ըլլալը տակալի ախտ մըն է և ջիղերուն ամենափոքրիկ շարժումը կամ գըրգըռութիւնը վնասալի է յոյժ. վասն զի ուր գտնելու է անոր դեղը: — Միակ դեղը այս է. քիչ խմէ գինի, գարեջուր, և ոգելից ըմպելիք. և աւելի աղէկ կըլլայ որ բոլորովին հեռանաս անոնցմէ, և ամենևին չխմես. նմանապէս խահվէ մի խմեր, և անոր տեղ թէյ թեթև (չայ) գոհ եղիր: Կարելի եղածին չափ մաքուր օդ ծծէ, ամեն գիշեր իմ դեղահատերէս երեք կամ չորս հատ կըլլէ, շատ մի կեր և համեմունքէ (պահար) հեռի կեցիր: Եթէ այս օգտակար կանոնները ճշդութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլաս, միտքդ շուտով պիտի հանդարտանայ, մարմինդ առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մոռնաս թէ ջղաց շարժումն ունեցար:

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործարանաց վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մէջ, թէ կըկզանը չափէն աւելի ջրալից կըլլան կամ բաւական չեն ըլլար, թէ քարը կամ աւազը երիկամանց կը հասնին կամ թէ անոնց մէջ ցաւեր կը զգացուին միջքին համապատասխանած մասը: Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հոլլօուէի դեղահատերը առնուլ տպեալ հրահանգաց համեմատ և անոր սպեղանիւովը շըփել երիկամանց վարի կողմը անկողին մտնելու ժամանակը: Այս դարմանը անմիջական օգնութիւն մի պիտի մատուցանէ, այնինչ ուրիշ դեղերը զուր տեղը գործածուած պիտի ըլլան:

ՍՏԱՄՈՔՍԻ ԱՒՐՈՒԻԼԸ

Ո՛ր և է դեղ մի չկրնար ստամոքսի զօրութիւնը նորոգել և աղէկցնել այն շուտով՝ ինչպէս այս դեղահատերը. որոնք անբարեխառնութենէ կամ վատթար կերակուրէ պատճառուած բոլոր թըլթութիւնը կը վանեն և կը հանեն 'ի լեարդն (ճիգէր), որուն գործողութիւնը կը կարգադրեն. ջիղերու սաստիկ ձգտման (սփազմ) դէպքերու մէջ սքանչելի ներգործութիւն մի ունի և լերդի ու ստամոքսի ամեն անկարգութիւնները միշտ կը բժշկէ:

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԱՌԱՑԻՑ (պրօնշիտ) ՀԱԶ ԵՒ ՀԱՐԲՈՒԽ

Շնչառութեան վերաբերեալ գործարանաց հիւանդութիւնք ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի և երբեմն աւելի վտանգաւոր է: Նոյն գործողութեանց անկարգ ընթացքին առաջին նըշանները կրնան միշտ կարգադրուիլ Հոլլօուէի հռչակաւոր դեղահատից միջոցաւ: Ասոնք շուտով կը դարմանեն որևիցէ առժամանակեայ անշարժութիւնը, կը թեթևցնեն խցուած շնչերակները, կը բարեխառնեն շնչառութեան սաստիկ արագութիւնը և կարողութիւն կուտան շնչափողին ու թոքերուն դիւրութեամբ ու կանոնաւորապէս գործելու: Այս դեղահատերը՝ իրենց մաքրողական զօրութեամբը կը սրբեն արիւնը ամեն աղտեղութիւններէ, և այս եղանակաւ կը զօրացնեն դրութիւնը (սիսթէմ) ընդդէմ ծիրանական ախտի, շնչարգելութեան, և ուրիշ թոքային տկարութեանց:

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

Տկարութեան, թուլութեան և ջղացաւութեան դէպքերու մէջ, որոնք որ և է բնական կամ դերբնական չափազանցութենէ յառաջ եկած են, այս դեղահատից այլայլիչ և նորոգիչ ներգործութիւնը մեծապէս օգտակար է. քանզի մարսողութիւնը կը վերահաստատէ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանոնաւորէ, ջղային դրութիւնը կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարդարէ և վերջապէս առողջութիւնը ձեռք կը բերէ:

Հոլլօուէի դեղահատերը ամենէն օգտակար դեղերն են հետևեալ հիւանդութեանց համար:

Շնչարգելութիւն,	Յօդացաւութիւն,	Թոքացաւութիւն,
Մաղձային ախտ,	Տեսատեսութիւն,	Յաւք որովայնի,
Խիթ (սանճը),	Ջերդողութիւն,	Միզարգելութիւն,
Հարբուխ,	Անմարսողութիւնք,	Բորբոքում,
Ծիրական ախտ,	Դալուկն,	Ախտք ընդերաց,
Թանչ (տէսանթրի),	Բաբախիւն սրտի,	Անկանոնութիւնք կա-
Խույլ պարանոցի,	Քար կամ խիճ միզա-	նանց,
Վերմատութիւն,	նոյի,	Մորթային հիւանդու-
Լերդի հիւանդութիւնք	Գլխացաւութիւն,	թիւնք,
Փորլուծ,	Ափրոդիտեան ախտ,	Խոցոտութիւնք:

Այս դեղահատերը, որ կը շինուին Հոլլօուէ բժշկին անձնական վերատեսչութեամբը, կը վաճառուին իւր գործարանը 'ի Լոնտոն, Սթրէնտ կոչուած թաղը թիւ 244, 'ի գին 1 և 1 1/2 շիլլինի, 2 3/4 և 4 1/2 շիլլինի տուփը, ըստ մեծութեան տփոց:

Գիտել արժան է որ տպեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով, որոնցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ 'ի տեղեկութիւն հիւանդաց, ամեն պարագայից մէջ:

Խմբագիր—տէր լրագրոյս,
Ղուկաս Գ. Պալթազարեան:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ